

Universiteit
Leiden
The Netherlands

A grammar of Hamar : a South Omotic language of Ethiopia

Petrollino, S.

Citation

Petrollino, S. (2016, November 10). *A grammar of Hamar : a South Omotic language of Ethiopia. Cushitic and Omotic Studies*. Rüdiger Köppe Verlag, Köln. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/44090>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/44090>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/44090> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Petrollino, S.

Title: A grammar of Hamar : a South Omotic language of Ethiopia

Issue Date: 2016-11-10

Samenvatting

Deze grammatica beschrijft de fonologie, morfologie en syntaxis van het Hamar, een Zuid-Omotische taal die gesproken wordt in Zuid-West Ethiopië door ca. 46.500 mensen. Het boek is onderverdeeld in dertien hoofdstukken gevolgd door een aantal Hamar teksten die geglost en vertaald zijn (in Appendix A) en een Hamar-Engels en Engels-Hamar lexicon (Appendix B en C).

Het eerste hoofdstuk geeft een introductie van de taal, haar sprekers en de geografische locatie, en maakt melding van eerdere studies. Het Hamar heeft enige aandacht gekregen in het kader van brede taalvergelijkingen en classificaties, maar een meer uitgebreide grammaticale beschrijving van de taal was nog niet eerder gemaakt. In het eerste hoofdstuk worden ook het theoretische raamwerk en de gebruikte onderzoeksmethoden beschreven.

De fonologische en morfofonologische eigenschappen van het Hamar worden behandeld in hoofdstuk twee. Dit hoofdstuk presenteert de foneeminventaris en de fonetische realisatie van de verschillende fonemen, en behandelt de syllabestructuur en het prosodische systeem van het Hamar. Het prosodische systeem heeft eigenschappen van zowel een toon- als een stress-systeem. In verscheidene morfofonologische regels spelen metathesis en assimilatieprocessen een belangrijke rol. Een laatste paragraaf is gewijd aan de discussie van drie fenomenen bij de realisatie van mannelijke zelfstandige naamwoorden: klinkersamenvoeging, het verlagen van middenklinkers, en stress/toon. Deze fonologische en morfofonologische verschijnselen zijn in eerdere studies niet opgemerkt en sommige auteurs hebben Hamar klinkers ten onrechte beschouwd in termen van ATR-harmonische sets. Die analyse wordt in deze studie verworpen.

Hoofdstuk drie beschrijft de formele eigenschappen van zelfstandige naamwoorden en behandelt de eigenschappen van het classificatiesysteem van zelfstandige naamwoorden. Anders dan in canonieke geslachtssystemen, is geslacht geen inherente eigenschap van het zelfstandig naamwoord, maar kan ieder zelfstandig naamwoord elk geslacht aannemen, of ook zonder flectie voorkomen. Op de betekenis van geslacht en getal wordt in dit hoofdstuk uitvoerig ingegaan. Een van de opvallende eigenschappen van het classificatiesysteem van zelfstandige naamwoorden is de afwezigheid van meervoud: getal in het Hamar onderscheidt paucale en collectieve waarden. De pragmatische functies van geslacht en getal zijn fundamenteel voor het uitdrukken van bepaaldheid, specificiteit en referentialiteit; deze functies worden geïntroduceerd in hoofdstuk drie maar worden later, in hoofdstuk zeven, uitvoeriger behandeld.

Hoofdstuk vier behandelt de persoonlijke voornaamwoorden en pronominale clítica en geeft een overzicht van subject, object, oblique en reflexieve pronomina, en van hun distributie en functies. Het reflexieve pronomen wordt in het Hamar gebruikt als een lange-afstandsreflexief en is van belang voor het volgen van langere stukken tekst. Verder behandelt hoofdstuk vier restrictieve (“alleen ik”) en inclusieve

(bijvoorbeeld “ik ook”) markeerders die zich binden aan pronomina. Het hoofdstuk sluit af met een overzicht van demonstratieven.

Hoofdstuk vijf is gewijd aan andere woordklassen: bijwoorden van plaats, tijd en wijze, getallen en ideofonen. Het beschrijft de uitdrukking van ruimtelijke relaties, locatieve bijwoorden en het gebruik van naamwoorden voor lichaamsdelen om locatie en beweging weer te geven. Het deictische systeem van het Hamar onderscheidt dichtbij, veraf en verhoging; deictica die dichtbij aanduiden onderscheiden bovendien specifieke en niet-specifieke locatie; andere bijwoorden worden gebruikt om oorsprong of doel van de beweging uit te drukken. Het hoofdstuk geeft een beschrijving van getallen en illustreert het telsysteem dat gebaseerd is op twintigtallen en het parallelle telsysteem dat gebruikt wordt voor het tellen van geld. De laatste sectie van het hoofdstuk geeft een overzicht van ideofonen. Ideofonen kunnen functioneren als predicaten, bijwoorden, of als complementen van de werkwoorden *hamá* ‘zeggen’ en *hayá* ‘doen’.

Hoofdstuk zes bespreekt morfologische eigenschappen van het werkwoord en geeft een overzicht van werkwoordswortels en werkwoordsstammen. Verbale afleiding wordt besproken samen met een overzicht van causatieve, passieve en onpersoonlijke constructies. Het hoofdstuk gaat in op verbogen en onverbogen paradigma’s en geeft een overzicht van geattesteerde paradigma’s in de taal. Deze sectie vormt een uitbreiding op hoofdstuk vier, waarin de functie van proclitische elementen als onderwerpsmarkeringen slechts kort werd geïntroduceerd.

De basissyntaxis van het Hamar wordt geïntroduceerd in hoofdstuk zeven. Het hoofdstuk begint met een bespreking van de woordvolgorde op het niveau van de enkelvoudige zin en de NP. Wat betreft de typologische classificatie van woordvolgorden in Afrikaanse talen, behoort het Hamar tot het subtype van werkwoordsfinale talen waarin de modificeerder-hoofd volgorde omgedraaid wordt op het niveau van de NP. De volgende secties geven een beschrijving van de pragmatische functies van geslacht en getal. Het onderwerp werd eerder geïntroduceerd in hoofdstuk drie samen met de discussie over de semantiek van geslacht en getal. Geslacht en getal spelen een cruciale rol in de pragmatische organisatie van Hamar teksten, en uitleg van het systeem is nodig om de uitdrukking van grammaticale relaties en de codering van kernnaamvallen te begrijpen. Vrouwelijk geslacht is in feite de basisstrategie om bepaaldheid uit te drukken. Mannelijke geslacht is zeldzamer qua distributie dan vrouwelijke geslacht omdat het geassocieerd wordt met focusmarkering.

Op het niveau van grammaticale relaties corresponderen zelfstandige naamwoorden die gemarkeerd zijn door het mannelijke geslacht niet met een naamvalsform en kunnen functioneren als A, S, of O. De syntactische eigenschappen van zelfstandige naamwoorden die verbogen zijn volgens het vrouwelijke geslacht zijn anders, en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden onderscheiden een onderwerpsvorm van een oblique vorm.

Het hoofdstuk gaat verder met een beschrijving van accusatieve markeringsstrategieën en er wordt betoogd dat het Hamar tegelijkertijd accusatieve en gemarkeerd-nominatieve constructies kent: persoonlijke voornaamwoorden, onverbogen zelfstandige naamwoorden, mannelijke zelfstandige naamwoorden en paucale zelfstandige naamwoorden worden gemarkeerd voor accusatief, terwijl vrouwelijke zelfstandig naamwoorden gemarkeerd worden voor zowel nominatief als accusatief.

De focus van hoofdstuk acht ligt op de syntaxis van de NP en het hoofdstuk begint met een illustratie van de congruentiepatronen binnen de NP. De volgende secties beschrijven in detail de niet-kernnaamvallen. Het naamvalssysteem van het Hamar omvat zes locatieve naamvallen en een “affectieve” naamval die gewoonlijk een onvrijwillige experiencer beschrijft, zoals de participant van sensatie- en perceptiewerkwoorden. Na de beschrijving van het naamvalssysteem, wordt de genitief-naamval besproken, samen met de verschillende genitieve constructies en de uitdrukking van bezittelijke constructies binnen de NP. Het hoofdstuk besluit met een sectie over relatieve zinnen en een sectie over coördinatie van NPs.

Hoofdstuk negen geeft een overzicht van enkelvoudige zinnen en beschrijft de uitdrukking van TAM daarin. De verschillende onafhankelijke werkwoorden die gebruikt worden in (losstaande) hoofdzinnen worden onderscheiden in enkelvoudige en samengestelde werkwoorden, afhankelijk van of wel of geen gebruik gemaakt wordt van perifrastische constructies. Aspect en tijd worden vooral syntactisch uitgedrukt, door middel van perifrastische constructies, reduplicatie van de stam en hulpwerkwoorden. Bij gelijkstelling en bij predicatief gebruik van nominale zinsdelen wordt het koppelwerkwoord gebruikt. Het koppelwerkwoord heeft een vaste vorm, onafhankelijk van persoon, tijd of aspect. Existentiële predicatie, in de zin van existentie, locatie of bezit, wordt uitgedrukt met een werkwoord dat ‘leven, bestaan’ betekent.

Hoofdstuk tien behandelt samengestelde zinnen en beschrijft afhankelijke bijzinnen. Afhankelijke bijzinnen worden gewoonlijk aangegeven door ‘converbs’ en door bepaalde achtervoegsels op het werkwoord. Afhankelijke bijzinnen gaan vooraf aan de hoofdzin en kunnen met elkaar gecombineerd worden (‘clause-chaining’). Er zijn meerdere onderschikkende achtervoegsels in het Hamar, waaronder drie converb-markeerders: een markeerder van het “algemene converb”, van het “zelfde-gebeurtenis converb”, en van het “verschillend-onderwerp converb”. Converb-markeerders zijn anders dan andere onderschikkende achtervoegsels, omdat converbs voor hun interpretatie wat betreft tijd en aspect strikt afhankelijk zijn van het hoofdwerkwoord. Andere onderschikkende achtervoegsels markeren bijzinnen van tijd, reden, voorwaarde en doel. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op complementszinnen, inclusief complementszinnen met directe rede.

Hoofdstuk elf is gewijd aan vraagzinnen. Inhoudelijke vragen maken alleen onderscheid tussen tegenwoordige en verleden tijd (dezelfde tweedeling die ook in ontkennende zinnen bestaat). Ja/nee-vragen maken gebruik van speciale vragende

werkwoorden die dezelfde TAM-waarden onderscheiden als mededelende hoofdzinnen. In geval van niet-werkwoordelijke predicatie wordt gebruik gemaakt van het vragende koppelwerkwoord of van de vraagvorm van het werkwoord dat gebruikt wordt voor existentiële predicatie.

De grammaticale beschrijving sluit af met hoofdstuk twaalf, dat de morfo-syntactische eigenschappen van ontkennende constructies beschrijft. Ontkenning wordt uitgedrukt door ontkennende werkwoordsvormen, het ontkennende koppelwerkwoord, de ontkennende vorm van het werkwoord dat gebruikt wordt voor existentiële predicatie en het ontkennende tussenwerpsel *ǎǎ?* 'nee'. In onafhankelijke ontkennende zinnen maakt de vervoeging van het werkwoord alleen onderscheid naar tegenwoordige en verleden tijd, niet naar aspect. In afhankelijke zinnen kan een ontkennend converb of een ander achtervoegsel op het werkwoord worden gebruikt.

Hoofdstuk dertien behandelt de kwestie van de genetische classificatie van het Hamar binnen de Omotische taalgroep en binnen het Afro-Aziatisch. Na een kort overzicht van de discussie en van de verschillende classificaties die voor het Omotisch en het Hamar zijn voorgesteld, wordt een geactualiseerde vergelijkende woordenlijst van Zuid-Omotisch lexicon gepresenteerd. De lijst bevat onder meer woorden uit het Kara, een taal die nog onbeschreven is en die door sommigen beschouwd wordt als een dialect van het Hamar, door anderen echter als een taal behorend tot de Nilo-Saharaanse taalfamilie. Ook worden enkele grammaticale morfemen vergeleken binnen talen van het Zuid-Omotisch en worden, zonder enige aanspraak te willen maken op volledigheid, verbanden belicht met taalgroepen buiten het Omotisch. Het Hamar vertoont enkele morfologische overeenkomsten met andere Omotische talen; daarnaast deelt het morfologische elementen met het Koesjitisch (werkwoordsderivatie) en het Nilotisch (het systeem van voornaamwoorden).